

LESZERELÉS

1918 év végével befejeződött a világháború, de a várva várt béke nem következett be. A legyőzöitektől való félelem, amely annak idején ott ült a trianoni, versaillesi stb. konferencia asztaloknál, még él ugyan, de a felületességet és a tájékozatlanságot — a békeszerződések munkatársait — felváltotta azóta a tapasztalat és annak belátása, hogy itt sürgősen intézkedni, sőt segíteni kell, mert különben a legyőzöitekkel együtt tönkremennek a büszke győztesek is. Odáig azonban még nem jutott el ez a belátás, hogy az egyetlen gyökeres orvosláshoz — a békeszerződések revíziójához — végre hozzáfognának. Kétségtelen, hogy a revízió ellen a győzteseknél egyelőre hatalmas belpolitikai akadályok is lehetnek. Így tehát kerülgetik a revíziót, mint macska a forró kását és próbálkoznak a helyzeten, persze főleg saját érdekükben, mindenféle surrogátummal javíthatni. Ide tartozik ma a leszerelés kérdése is. A nagyközönség abban látja a leszerelési konferencia feladatát, hogy a jövőben a háború lehetőségét egyszer és mindenkorra megszüntessék, vagy legalább is csökkentsék. Ehhez azonban az ú. n. erkölcsi légkör még nincs megteremtve.

A leszerelési kérdés veleje ma megint csak gazdasági természetű. Ha a leszerelési kérdés mai állapotát figyeljük, azt látjuk, hogy — a külpolitikai és belpolitikai indokoktól eltekintve — a győztes államok kormányait elsősorban belső gazdasági kérdések vezérlik.

Az utolsó időkben a fegyverkezési versengés az egész világon mindig nagyobb és nagyobb mértékeket ölt. Egy modern hadsereg fegyvereinek a technika rohamos fejlődésével lépést kell tartaniok. Ebből következik, hogy ezek a modern fegyverek először is nagyon költségesek, másodsor pedig időszerűségüket hamar elvesztik s még tökéletesebb, még modernebb, tehát még drágább fegyverekkel kell azokat állandóan pótolni és kiegészíteni. Ez a körülmény nem csak a kisebb és szegényebb országok, de a nagyhatalmak állami költségvetését is tetemesen megterheli s szinte fantasztikus összegeket von el a gazdasági élettől. Ezáltal a fegyverkezés nagymértékben hozzájárult a jelenlegi gazdasági világválsághoz. Ebből a szempontból látják a nagyhatalmak a leszerelési konferencia főfeladatát: a fegyverkezési költségek leszállítását és az így megtakarított összegeknek a gazdasági élet vérkeringésébe való visszavezetését.

Ez a körülmény azonban nem befolyásolja a leszerelési konferencia eminens fontosságát, mert amennyiben a konferencia a leszerelés tekintetében nem is zárulna számottevő sikerrel, gazdasági és politikai téren feltétlen lesznek következményei; maga a konferencia,

továbbá az egyes államok vezető államférfiainak és kiküldöttjeinek hosszantartó állandó személyes érintkezése révén is kiváló alkalom nyílik politikai és gazdasági tájékozódásra, baráti vagy szövetséges viszonyok kimélyítésére és végül tevékeny propaganda kifejtésére.

Így a kis legyőzött és leszerelt Magyarországnak is résen kellett lennie, a kérdést állandóan figyelemmel kísérni és végül magát a leszerelési konferencián felkészült szakemberekkel képviseltetni.

Így indult el Magyarország részéről is ez év elején egy számban kicsiny, de jól felkészült bizottság Genfben, hogy a február 2-án megnyílt leszerelési konferencián Magyarország érdekeit képviselje.

Az azóta eltelt négy hónap feljogosít bennünket, hogy a konferencia eddigi működésének összegezése alapján mérleget állítsunk fel.

A konferencia tárgyalásainak alapját lényegében a Népszövetség Egyességokmányának VIII. cikke és az Előkészítő Bizottság által kidolgozott tervezet képezik.

Az Egyességokmánynak VIII. cikkében a népszövetségi tagállamok ugyanis kötelezettséget vállaltak, hogy: „fegyverkezésüket azon legkisebb mértékre szorítják, amely összeegyeztethető egyrészt az ország biztonságával, másrészt azzal a nemzetközi kötelezettséggel, amelyet egy közös hadművelet követelne.“ Itt megjegyzem, hogy a győztes államok a leszerelést már a Németországgal kötött versaillesi békeszerződés V. fejezetében is kilátásba helyezték. E szerint: „..... az összes népek fegyverkezési korlátozásának bevezetésére Németország kötelezi magát szárazföldi, tengeri és légi erejére vonatkozó korlátozások szigorú betartására.“

A fentemlített előkészítő bizottság tervezetének ránk nézve legfontosabb rendelkezését az 53. cikk tartalmazza, mely szerint a leszerelési konferencián kötendő szerződés érvényben hagyja az eddig megkötött, a földi, tengeri és légi erők korlátozását célzó összes szerződések, tehát a Párizs körüli békeszerződések idevonatkozó határozmányait is.

A leszerelési konferencia eddigi működésében három időszakot figyelhettünk meg. Az első február hó 2—24-ig tartott és az általános vitából állott. Ebben 49 állam képviselője vett részt. Az elhangzott javaslatok csak nagy általánosságban hangsúlyozzák a leszerelés, illetőleg a fegyverkezés korlátozásának szükségességét. Egyesek a mostani helyzet állandósítását, mások a vegyi háború és repülőbombák használatának betiltását javasolják. Anglia képviselője az általános védkötelezettség eltörlésének gondolatát veti fel. A szónokok általában igen óvatosak, érzik a fennálló nagy elvi ellentéteket, de ezeket nem érintik. Egy állam se vállalja az erkölcsi felelősséget azért, hogy az elvi ellentétek feszegetése által a konferencia eredményét, vagy a további tárgyalások lehetőségét megghiúsítsa. Így pl. az előkészítő bizottság tervezetének 53. cikkét nem említi senki. Az egész tervezet ellen általában csak Brüning német kancellár és Litvinov orosz fődelegátus foglalnak kimondottan állást. A látszat az, hogy a nagy tömegek kedvéért a legkisebb eredménnyel is megelégszenek, ezért sok szónok csak mozzanatonként! leszerelésről beszél. Jellemző, hogy az összes szónokok az írásban előkészített javaslatokat az ülésen fel-

olvassák, csak Magyarország megbízottja, gróf Apponyi Albert tart szabad előadást. Beszéde nagy hatást kelt; szónoklatában hangsúlyozza az egyenjogúság elvét és Magyarország álláspontját, mely szerint az előkészítő bizottság tervezete a további tárgyalásoknak csak keretét képezheti, nem pedig annak alapját.

Konkrét javaslatokkal csak Oroszország és Franciaország kiküldöttei éltek. Oroszország különleges politikai helyzetére való tekintettel természetesen mint az általános és azonnali leszerelés apostola lépett fel. Javaslatának komolytalan és átlátszó volta feleslegessé teszi annak megvitatását.

A leszerelési konferencia első időszakának kétségtelen legnagyobb eseménye a francia javaslat volt, melyet Tardieu még február hó 5-én meglepetésszerűen tett le a konferencia asztalára. E javaslatnak lényege: egy nemzetközi hadsereg létesítése és a Nemzetek Szövetségének rendelkezésére bocsátása. A hadsereg légi, szárazföldi és tengeri erőkből állana. A francia elgondolás szerint a fősúly a hadsereg légi fölényén fekszik. Azért nemzetközivé teszi az összes polgári szállító légi járműveket és bombázó repülőgépeket s kijelenti, hogy a fenti légi forgalmi eszközöket csak olyan hatalom tarthatja fenn, amely kötelezi magát, hogy azokat a Nemzetek Szövetségének szükség esetén rendelkezésre bocsátja. Ugyanez vonatkozik a nagyobb tonna tartalmú tengeralattjárókra, a nagyobb űrméretű ágyúkkal felszerelt, vagy 10.000 tonnánál nagyobb sorhajókra, valamint a nagy hatást kifejtő nehéz tüzérségi lövegekre és páncéljárművekre is. Azonfelül minden államnak kötelessége, hogy a nemzetközi hadsereg megalakulásához, később meghatározandó erejű és összetételű fegyveres alakulatokkal járuljon hozzá.

A nemzetközi hadsereg feladata adott esetben az volna, hogy kitörőben levő háborúkat a Nemzetek Szövetségének rendelkezései szerint csirájában elfojtsa, esetleges támadásnak áldozatul esett államot azonnal támogasson, vagy válságos időkben megszállhassa azokat a vidékeket, ahol a háborús bonyodalom veszedelme fenyeget. Franciaország egyidejűleg kijelenti, hogy hajlandó egy európai konfliktus esetében a nemzetközi hadsereghez a következő alakulatokkal hozzájárulni: egy az összes fegyvernemekből álló hadosztállal, egy légi járművekből álló csoporttal, továbbá megfelelő szárazföldi harc-eszközökkel, személyzettel és lőszerrel.

Eddig a francia javaslat. Kétségtelenül új eszme. De hol marad végeredményben a leszerelés? Mert a költséges, veszedelmes és a franciák által is támadó jellegűnek megjelölt fegyvereket távolról sem tiltják el, vagy semmisítik meg, hanem kiképzett személyzettel együtt tovább megmaradnak azon országok területén, ahol ma is vannak. Nemzetközi háborús bonyodalom esetén, hogy a Nemzetek Szövetségének rendelkezései szerint „igazságot“ tegyenek, országukat csak kormányuk engedélyével hagyhatják el. És mi lesz, ha egyik vagy másik nagyhatalom, vállalt kötelezettségét adott esetben megtagadja, mert pillanatnyilag érdekei úgy kívánják? Mi lesz, ha ez a nemzetközi hadsereg netalán gyengének bizonyul és harcban alul marad, mert éppen egy nagyhatalom rakoncátlankodik?

Amíg az európai államok egymáshoz való jelenlegi viszonya és a mai értelemben vett szuverenitása nem változik, amíg tehát a nemzeti hadseregek teljesen meg nem szüntethetők, vagy azokat csak a belrend fenntartására alkalmas keretekre nem csökkentik, illetve nem szerelik le, addig a Tardieu-eszme csak elméletben állja meg a helyét, de gyakorlatban nem valósítható meg. Bizonyos, hogy a javaslat a franciák által olyannyira hangsúlyozott „sécurité“ (biztonság) elvét szolgálja, de csakis a francia hegemonia szempontjából. Célja nyilvánvalóan elsősorban az, hogy a békeszerződések által teremtett helyzeteket állandósítsa. Magyarország szempontjából tehát a terv elfogadásának az lenne a következménye, hogy a kis államokat a nagyhatalmakkal szemben teljesen védtelenné tenné.

A politikai nehézségektől teljesen függetlenül, egy nemzetközi hadsereg megszervezése, annak vezetése, hadrendjének összeállítása, a hadműveletek alatti szállítása, elhelyezése és ellátása súlyos s ma valószínűleg megoldhatatlan katonai és jogi problémákat képeznek.

Lehetetlen tehát a leszerelési kérdés megoldásával addig várni, míg egy minden tekintetben megbízható nemzetközi haderő megszervezése nem sikerült. Hogy ez nem csak kis államok, hanem adott esetben, egy nagyhatalom ellen is hathatósan fellépessen, annak előfeltétele, hogy a nemzetközi hadsereg megalakítását egy gyökeres és általános leszerelés előzze meg.

A francia javaslat emiatt az általános vitában kevés támogatásra is talált. Kimondottan mellette, Franciaország csatlósain kívül, csak kisebb államok foglaltak állást.

Az általános vita befejeztével a már előzőleg megalakult Általános Politikai Bizottság, az ú. n. Commission générale, megkezdte működését. Ez a bizottság, amely úgyszólván a konferencia elnöksége is, hivatott minden elvi kérdésben dönteni, az elhangzott javaslatokat rendszerbe hozni, a tárgyalások sorrendjét s a következő eljárást megállapítani és végül a tárgyköröket az újonnan megalakított szakbizottságokra felosztani.

Ebben az időben a következő szakbizottságok alakultak meg: egy szárazföldi, egy tengerészeti, egy légügyi, egy költségvetési és egy politikai bizottság.

Az utóbbi jelenleg egy, a lengyelek által — nyilván francia és kisantant-sugalmazásra — felvetett „désarmement moral“ javaslaton dolgozik. Ezt azért említem elsősorban, mivel lényegében a leszerelt államok ellen — tehát Magyarország ellen is — irányul. A javaslat t. 2. a sajtó, iskolanevelés, propaganda, színház, mozgófénykép és rádió terén a nemzeti irányzat — tehát elsősorban minden irredenta tevékenység — megrendszabályozásával foglalkozik. Magyarország szempontjából ez a kérdés tehát felette fontos és kényes. Ily irányú törekvések ellen a magyar bizottságnak majdan latba kell vetnie minden tudását, energiáját és ügyességét.

Δ többi szakbizottság a Commission générale által kiutalt szakkérdéseket tárgyalja. A bizottságokban lefolyt munkálatokra nézve megállapítható, hogy az eredmény, a feldolgozott nagy munkaanyag dacára, elenyésző. Ennek oka megint az, hogy a nagyhatalmak továbbra

is tartózkodnak minden elvi döntéstől, mely a fennálló ellentéteket kiélelhetné.

Ide tartozik legelső sorban a nagy elvi ellentét, ami a francia „biztonság“ és a német „egyenjogság“ következménye között áll fenn. E két probléma megoldásától függ pedig a konferencia egész sorsa, mert sem Franciaország, sem Németország s a többi leszerelt állam nélkül a leszerelési kérdés nem oldható meg. A Commission généralenek a húsvéti szünetig nem sikerült e tekintetben az ellentéteket közös nevezőre hozni.

A szünet után, április hó 1 i-én megtartott ülésen egy új — amerikai-angol — javaslat lehetővé tette a további érdemleges tárgyalásokat és reményt nyújt a biztonság és egyenjogság elvei között fennálló éles ellentét áthidalására. Az új javaslat a kvalitatív, tehát a minőség szerinti leszerelést célozza. Lényege az, hogy a nehéz támadó fegyverek elaltassanak.

Eleinte a franciák a javaslat ellen erélyesen tiltakoztak a következő indokolással: hogy ha a támadó fegyvereket betiltják, tehát megsemmisítik, azok többé egy megalakítandó nemzetközi hadseregnek rendelkezésére nem bocsáthatók. Ez megint annyit jelentene, hogy Tardieu javaslatát elvetnék, anélkül, hogy tárgyalásra került volna, így született meg az angol Simon-nak a világtörténelemben teljesen új kompromisszumos javaslata, mely szerint bizonyos fegyverek nemzeti hadseregeknél nem használható, ezért ezek vagy tiltassanak el, vagy pedig tétessenek nemzetközivé. Ilyen formában a minőség szerinti leszerelést célzó javaslatot az általános politikai bizottság egyhangúlag elfogadta azzal a hozzáfűzéssel, hogy a megjelölt fegyverek sorsa felől csak későbbben fognak dönteni.

E határozat folytán a szárazföldi, tengeri és légi szakbizottságok április hó 26-ika óta dolgoznak a kimondottan támadó jellegű fegyverek meghatározásán. A bizottságokban minden állam képviselői aszerint igyekeznek a fegyvereket csoportosítani, amint ezt politikai érdekeik megkívánják. Ez az oka annak, hogy a folyton húzódó tárgyalások eddig még lényeges eredményre nem vezettek, pedig szakszempontról a kérdés könnyen megoldható, eltekintve attól, hogy a támadó nehéz fegyverek már a versaillesi békeszerződésben mint olyanok fel lettek sorolva.

A politikai szakbizottságban gróf Apponyi a közelmúltban hosszabb beszédben szólott hozzá a „désarmement moral“ problémájához. Leszegezte többek között Magyarország álláspontját, mely szerint nem lehet eltüntetni, hogy az iskolákban az igazságtalannak tartott békeszerződések békés úton való revisiojának szükségességét oktassák.

A költségvetési bizottság az államok nemzetvédelmi kiadásairól szóló okmányok felülvizsgálatával és a költségvetési korlátozás kérdésével foglalkozik. Már eddig is kialakult az az általános felfogás, hogy a fegyverkezés csökkentésének költségvetési úton való megoldása már esek technikai okokból sem hajtható végre.

A magyar delegáció az összes eddigi tárgyalások alatt céltudatosan a leszerelési kérdés olyan megoldásának elfogadtatására törekedett, amely Magyarország részére legjobban szolgálja úgy a biztonságot,

mint az egyenjogúságot. Ennek eredményeként leszegezhetjük, hogy az egyenjogúság mellett eddig már 12 állam nyilatkozott. A békeszerződések által teremtett katonai helyzet fenntartását nyíltan és kimondottan eddig csak Románia követelte. A Commission générale egyhangúlag elfogadta továbbá a magyar indítványt, mely szerint az előkészítő bizottság tervezete a további tárgyalásoknak csak keretét, nem pedig alapját képezheti. Ennek a fontos következménye az, hogy minden állam képviselőjének jogában áll az említett tervezet egyes cikkeinek megváltoztatását, illetve teljes elhagyását indítványozni.

Ez az eredmény nagyobb, mint amilyent mi az adott helyzetben és országunk hatalmi súlyánál fogva eddig remélhattünk. E magyar sikert delegációnknak az összes bizottságokban kifejtett élénk tevékenységének, alapos felkészültségének és taktikai ügyességének köszönhetjük.

Ezzel befejezem a konferencia eddigi működését összefoglaló ismertetésemet. Anélkül, hogy a jóslás sikamlós talajára lépnék, a konferencia eddigi lefolyása alapján véleményem szerint számolhatunk: a gáz és vegyi háború, valamint a repülőbombák és a legnehezebb fegyverek eltiltásával, a hadügyi kiadások általános korlátozásával s így a jelenlegi gazdasági és politikai feszültség bizonyos fokú enyhülésével.

Egy általános és nagyobbmértvű leszerelésben nem hiszek. Legfőbb akadálya szerintem Franciaország. Nem képzelhetem el, hogy Franciaország egy véres háború árán szerzett és főleg modermül felszerelt, erős hadseregén nyugvó hegemoniájáról csupán humanitásból önként, súlyos ellenszolgáltatások nélkül lemondjon.

Még kevésbé hiszem azt, hogy Franciaország és csatlósai egy oly megoldáshoz járulnának hozzá, amely a legkisebb mértékben is szolgálná a mi revíziós törekvéseinket.

Nem tudom, hogy a magyar bizottság milyen utasításokkal utazott Genf be. Én, mint a tárgyalások csendes, laikus szemlélője nem hiszem, hogy a mai nemzetközi politikai légkörben, zöld asztalnál való tárgyalások révén jöhessenek létre a békerevíziók. Maga a világtörténelem is amellet tanúskodik, hogy a békeszerződések igazságtalanságai zöld asztal mellett csak jelentéktelen mértékben tehetők jóvá.

Addig, amíg a világot irányító nagyok a különböző békeintézményekkel, döntőbíráóságokkal. Nemzetek Szövetségével és számtalan tárgyalással a történelem fenti tapasztalatát kézzelfoghatóan meg nem döntik, addig ne bízunk ígéretekben és utópiákban, ne dobjuk el még megmaradt fegyvereinket, sőt gondoskodjunk arról, hogy kardjaink mindenkor élesek, puskáink töltve legyenek. Mert ma nekünk a revízió nemcsak ideális nemzeti törekvésünk, hanem létérdekünk is.

Ez egy igénytelen szemlélőnek szerény magánvéleménye.